

David Held'in "Kozmopolit Demokrasi" Modeli ve Eleştiriler¹
Ezgi ÖREN²

Geliş Tarihi/ Received
13/10/2020

Kabul Tarihi/ Accepted
07/01/2021

Yayın Tarihi/ Published
15/01/2021

Citation/Atf: Ören, E., (2021), *David Held'in "Kozmopolit Demokrasi" Modeli ve Eleştiriler*, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(1): Sayfa: 339-351, <https://doi.org/10.16951/atauniiibd.825680>

Öz: Kozmopolitanizm tartışmalarında ulus-devletin çözüme sürecinde olduğu düşüncesi önemli bir yer tutmaktadır. Bu görüşü savunan en önemli kozmopolitanizm teorisyenlerinden birisi de David Held'dir. Ona göre, bir demokratik rejimin özünü teşkil eden kendi kendini yöneten ve kendi geleceğini kendisi belirleyen topluluk düşüncesi küreselleşme ile son derece sorunlu bir hal almıştır (Held, 1995b: 17). Dünya ekonomisinin ve risklerin küreselleşmesi geleneksel politika anlayışındaki iç/dış ayrımlarını anlamsızlaştırmaktadır. Ulus-devletlerin karar alma süreçlerini belirleyen ve sınırlayan, küresel örgütlerin, sivil toplumun, çok uluslu şirketlerin varlığını, etkinliklerini gittikçe arttırmakta oldukları; devletleri aşır doğrudan bireyleri muhatap alan ve "ulusal çıkar" yerine "hak" temelli (insan hakları) bir düzenin nüvelerini barındıran uluslararası hukukun oluşmaya başlaması vb. Held'in sıkça tekrarladığı bu yönlü gelişmelerdir. Artık "eski" ulusal aidiyet ve bağlar çözülmekte, anlamsızlaşmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme süreci ile birlikte hem ulusal alanda yara alan hem de küreselleşebilme olanaklığına kavuşan demokratik yönetim biçimi, tüm ilke ve kurallarıyla küreselleşme süreci ile birlikte yeniden düşünülmesi, artık ulusal sınırlara bağlı olmayan insan ilişkilerini düzenleyebilecek yeni kurum ve kurallar oluşturularak yeniden inşa edilmelidir. Bu çalışmanın amacı, Held'in konuya yaklaşımını ve bahsi geçen zorunluluk çerçevesinde oluşturduğu "kozmpolit demokrasi" modelini eleştirel yönleri ile birlikte açıklamaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kozmopolitanizm, David Held, Kozmopolit Demokrasi, Küreselleşme

David Held's "Cosmopolite Democracy" Model and Criticals

Abstract: The thought that the nation-state is in the process of dissolution holds an important place in the cosmopolitanism debates. One of the most important theorists of cosmopolitanism who defends this view is David Held. According to him, the idea of a self-governing community that constitutes the core of a democratic regime and determines its own future has become extremely problematic with globalization (Held, 1995b: 17). The globalization of the world economy and the risks make the internal/external distinctions meaningless in the traditional policy understanding. It is stated that global organizations, civil society and multinational corporations, which determine and limit the decision-making processes of nation-states, are increasing their existence and effectiveness; the emergence of international law, which transcends states and addresses individuals directly and incorporates the kernels of a "rights" based (human rights) order instead of "national interest" is some changings that Held frequently repeats. Now

¹Not: Bu çalışma, Prof. Dr. Mehmet Ali AĞAOĞULLARI danışmanlığında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yürütülen "Batı Siyasal Düşünceler Tarihi İçinde Kozmopolitanizm: İdealler ve Gerçekler" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

²Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, <https://orcid.org/0000-0003-2096-2808>

"old" national belonging and ties are breaking down and becoming meaningless. Therefore, with the globalization process, the democratic form of government which has both benefited from the national field and gained the opportunity to become globalized should be reconsidered together with the globalization with all its principles and rules. New institutions and rules that could regulate human relations should be established and rebuilt as freed from national borders. So the purpose of this study is to try to explain and criticize Held's approach to the subject and his model of "cosmopolitan democracy" that he created within the framework of the aforementioned necessity.

Key Words: Cosmopolitanism, David Held, Cosmopolitan Democracy, Globalization

EXTENDED SUMMARY

The year 1989, as an harbinger of the changes after fall of the Berlin Wall, is the date of the concept of cosmopolitanism is on our agenda again. After this date, the transformations that took place, as global capitalism and neoliberalism increased their effects beyond the borders of the nation-state, stimulating academic interest in cosmopolitanism. All discipline of the social science has also written something on this resurrected cosmopolitanism: Lawyers, international law, human rights etc.; sociologists and cultural theorists, hybridizing identities, multiculturalism etc.; political scientists, forms of global governance and democracy, multiple citizenships etc.; international relations experts, new collaborations against global threats, terrorism, "new wars" etc. ; urban scientists, "global cities" etc. Therefore, it has become quite difficult for us to distinguish cosmopolitanism from the concept of globalization, which is the most magical term of the last thirty years. The meaning of cosmopolitanism, which is mentioned both directly and indirectly in the discussions of globalization, has become increasingly blurred in this huge series of works. In this case, in order to understand the cosmopolitanism of David Held, which has an important place in the aforementioned literature, mapping the meaning of the concept and making some generalizations would be appropriate.

In this context, although many different typologies for cosmopolitanism as a worldview are listed (institutional, rigid, loose, weak, strong, extreme, moderate, etc.), three of the six different types of cosmopolitanism that Pauline Kleingeld (Kleingeld, 1999: 505-524) observed in 18th century Germany were taken as a basis because it is directly related to the subject of the study. What these three interconnected cosmopolitanisms share in common are: individuality (the core element is people, not nations, states, cultural or religious communities, ethnicities, families, etc.); It is Universality (involves every person) and Generality (binds every person)(Pogge, 2010,: 114). Therefore, when we unite these three types we come across cosmopolitanism as the ideal of establishing a moral-legal universal order in which all people will be included as equals and everyone will be connected.

In the study, David Held's defense of "cosmopolitan democracy" has been addressed within the framework of cosmopolitanism as the ideal of establishing a universal order whose basis is moral-legal, and a qualitative and critical analysis has been made by research on relevant literature about the subject.

David Held theorized democracy (in line with short-medium-long-term practical goals) in a way that coincides with the ideal of universal order in the global dimension, based on the inadequacy of existing nation-states to accommodate democratic forms of government with globalization. But Universalism claims are often used tactically in order to continue hegemonic, imperial power politics, elite class positions, relations of exploitation and domination, etc. and it is put in the words through universal moral and legal discourses in order to mask the particular interests that actually exist. In this context, cosmopolitanism's claim to universality is problematic as it is always based on some kind of exclusion mechanism. Therefore, it can be said that the contemporary theories of cosmopolitanism, which is the ideal of restoring social structures that are fragmented and made meaningless by global capitalism and its subordinate neoliberalism, fundamentally at moral-legal levels are also problematic.

1. Giriş

David Held'in siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanlarına yönelik - birbirini oldukça tekrar eden- kuramsal çalışmalarında bütün fikirlerinin etrafında örüldüğü üç temel kavram bulunur: Demokrasi, Küreselleşme ve Kozmopolitanizm.

Held için Soğuk Savaş Sonrası dönemde, demokrasi artık mevcut Batılı biçimiyle, konsolidasyonunu tamamlamış ve en uygun hükümet modeli olarak tüm dünyada yaygın bir biçimde benimsenmiştir. Ona göre 'demokrasi, birbiriyle yarışan anlatıları meşru bir şekilde biçimlendiren ve sınırlayan tek "meta" anlatıdır. Demokrasi fikri önemlidir, çünkü sadece özgürlük, eşitlik, adalet gibi birçok değerden birini temsil etmez, aynı zamanda rekabet içerisindeki yerleşik kaygıları da birbirine bağlayabilen ve uzlaştıran bir değerdir. Demokrasi farklı değerler arasında anlaşma olacağını varsaymaz. Daha çok değerleri birbirleriyle ilişkilendirme yolları önerir ve değer anlaşmazlıklarının çözümünü politik bir diyalogun katılımcılarına bırakır' (Held'den akt. Griffiths vd., 2011: 321). Dolayısıyla demokrasi Held'e göre esas olarak, siyasal bir topluluğun ana ilkesi kendi kaderini tayin etmesi ve yönetmesi (*self-determination, self-government*) olan ve bu bağlamda yurttaş katılımına dayalı ve bu katılımı düzenleyecek bir dizi kural, prosedür ve kurumlar bütünüdür. (Held, 1992: 92) Kant etiğinin çağrışımları ile söylersek, içeriğe dair bir şey söylemeyen, tüm içeriklerin üstünde (meta) saf bir biçim olarak vardır. Held, bu biçimsel demokrasi anlayışı içerisinde önemli bulduğu bir kaç hususun ayrıca altını çizer. İlki klasik liberalizm kuramlarındaki devlet-sivil toplum ayrılığıdır: sivil toplumu oluşturan yurttaşların haklarını devletin her türlü suiistimaline karşı koruyacak olan yasal düzenlemeler gereklidir. İkincisi ise, yine bu ayrıma bağlı olarak devletin sivil toplum düzeyinde işleyen ekonomiyi yönetmekte aktif rol oynayarak, bu alanı düzenlemesi gerekliliğidir. Devlet ve sivil toplum bir diğerinin

demokratikleşmesi için ön koşuldur. Dolayısıyla Held'in düşündüğü ve günümüzde dünya genelinde tek meşru yönetim biçimi olarak değerlendirdiği demokratik hükümet biçiminin, kabaca, klasik liberal temsili demokrasi ilkelerinin, daha yoğun siyasal katılımcılık yaratılarak (etkin kamusal müzakere prosedürleri vs.); buna bağlı hesap verilebilirliğin artırıldığı ve ayrıca sosyal politikalar ile güçlendirilmiş, Batılı anlamda bir sosyal demokrasi olduğu söylenebilir.

Küreselleşme ise, Held'e göre -aynı Ulrich Beck'de olduğu gibi- çok çeşitli görünümü ve veçhelerine bizzat şahit olduğumuz günümüz dünyasının "gerçeği"dir. Küreselleşme toplumsal etkileşimin bölgeler arası akışının ve toplumsal etkileşim örüntülerinin genişleyen mekânına, artan hacmine, hızlanan, derinleşen etkisine gönderme yapar. Uzak topluluklar ile bağ kuran ve güç ilişkilerinin erişimini dünyanın ana bölgeleri ve kıtalarını aşarak genişleten insani toplumsal örgütlenmelerin ölçeğinde, bir kaymaya veya dönüşüme delalet eder. Basitçe, dünyanın her yerinde karşılıklı bağlanmışlığın (*interconnectedness*) büyüklüğü, yoğunluğu ve hızı olarak düşünülebilir. Karşılıklı bağlanmışlığın büyüklüğü, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel etkinlikleri yalnızca ulusal sınırlar içinde değil, küresel çapta genişletmiştir. Yoğunluğu, nüfus hareketleri, uluslararası ticaretin büyümesi, küresel medya erişimlerinin yaygınlaşması vs. sebebiyle, fikirlerin, metaların, bilginin, sermayenin ve insanların sınır-ötesi etkinlikleri bağlamında artmıştır. Karşılıklı bağlanmışlık, özellikle internet gibi kitle iletişim araçlarının, ulaştırma teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla da hızlanmıştır. Bu karşılıklı bağlanmışlık ve etkileşim, aynı zamanda, tüm insanlarda, aynı dünya mekânını paylaştığına dair kolektif bilinç ve farkındalığın gelişmesine de sebep olmuştur (Held ve Mc Grew, 2007; Held, 2010a). Zamana ve mekânı yeniden düzenleyerek "dünyayı" küçültmüştür (Held, 1995a: 85).

Küreselleşme yaklaşımını, "dönüşümcü"³ olarak nitelendiren Held, bütün yazılarına, gerçekte yaşanan küreselleşme sürecinin ne olduğuna, bu sürecin birbiriyle bağlantılı toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel düzeylere nasıl yansdığına dair, ampirik öğelerle de zenginleştirilmiş tespitler ile başlar. Ancak tüm bu tespitlerinin kristalize olduğu temel nokta, belirli sınırlar içerisinde (teritoryal) ve bir ulusal topluluğa dayanan ulus-devlet egemenlik yapısının

---

³ Held, küreselleşme olgusu karşısında temel olarak üç farklı yaklaşım bulunduğunu belirtir. Kabaca birincisi, küresel piyasaların devletler karşısında kazandığı zafere işaret eden, küreselleşmeye yönelik güçlü ve olumlu bir tavra yönelik neoliberal perspektiflerin hakim olduğu hiper küreselciler. İkincisi, küreselleşmeyi bir fantezi olarak gören ve küreselleşme yaklaşımlarının tamamını eleştirel bir gözle değerlendiren şüpheciler. Üçüncüsü ise ikisi arasında bir orta yol konumu alan dönüşümcüler. Bunlar aslen bir süreç olarak gördükleri küreselleşme ile birlikte, çok şeyin değiştiğini kabul ederler; ancak bu değişim sürecini "bilimsel" (ideolojik değil) olarak analiz etmeye ve onu olumlamadan kusurlu, eksik taraflarını dile getirip, yeniden düzenlemeye dönük bir çabaya girişirler. Bu farklı yaklaşımların ayrıntıları için bkz. D. Held-Mc Grew, A., "Introduction", *The Global Transformation Reader*, (ed.) Held, D.-Mc Grew, A., içinde, Cambridge, Polity Press, 2000, sf. 10vd. D. Held, Mc Grew, A., 2007, sf. 185vd.

küreselleşme ile birlikte çözülme sürecine girmesidir. Çözülme, Held'in Vestfalya sistemi olarak nitelendirdiği eski uluslararası düzenin de yapısını parçalamaktadır. İsmi, Avrupa tarihinde Otuz Yıl Savaşları'nı sona erdiren ve Avrupa'nın neredeyse tüm siyasal unsurlarını içeren 1648 tarihli Vestfalya Antlaşmaları'ndan alan Vestfalyan uluslararası düzenin⁴ temel unsurlarını kabaca Held şu şekilde niteler: "İçte" yasa yapımı, adaletin sağlanması, meşru bir düzenin kurulması ve kollanması bağlamında meşru şiddet tekeli ve nihai karar alıcı olarak egemen devlet; "dışta", uluslararası ilişkiler alanında, bu egemen devletlerin kendi aralarında (farklı güç düzeylerinde olsalar da) eşit ve bağımsız (özerk) olduğu ve üstünde hiçbir meşru egemen gücün ve hukukun bulunmaması durumuna ve gerekliliğine dayanır (Held, 1995b: 74-82). Dolayısıyla küreselleşme sürecinin hem ulus-devleti hem de ulus-devlet merkezli uluslararası düzeni değiştirdiği ve bu değişimin ulus-devletlerin temel nitelik ve işlevleri olarak düşündüğü sorunları çözme kapasiteleri, alansallıkları (teritoryal), özerklikleri ve meşruiyetlerini yitirdikleri tespiti Held için kilit önemdedir. Dünya ekonomisinin küreselleşmesi (örneğin üretim, değişim sistemlerinin; sermaye hareketlerinin, devlet sınırlarını aşan onu tanımayan yapısı) ve risklerin küreselleşmesi (örneğin çevre kirliliği, küresel terörizm ağları, nükleer silahlar vb.) geleneksel politika anlayışındaki iç/dış ayrımlarını anlamsızlaştırmaktadır. Ulus-devletlerin karar alma süreçlerinin belirleyen ve sınırlayan, küresel örgütlerin (IMF, Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Dünya Ticaret Örgütü vb.); sivil toplumun (Sınır Tanımayan Meslek Örgütleri-Doktorlar, gazeteciler vb.; çevre hareketleri, küreselleşme karşıtı hareketler, devletsel olmayan/non-governmental örgütler vb.), çok uluslu şirketlerin varlığını, etkinliklerini gittikçe arttırmakta oldukları; devletleri aşır doğrudan bireyleri muhatap alan ve "ulusal çıkar" yerine "hak" temelli (insan hakları) bir düzenin nüvelerini barındıran uluslararası hukukun oluşmaya başlaması vb. Held'in sıkça tekrarladığı bu yönlü gelişmelerdir.⁵ Sonuç olarak Held'e göre bir demokratik rejimin özünü teşkil eden kendi kendini yöneten ve kendi geleceğini kendisi belirleyen topluluk düşüncesi küreselleşme ile son derece sorunlu bir hal almıştır (Held, 1995b; 17). Artık "eski" ulusal aidiyet ve bağlar çözülmekte, anlamsızlaşmaktadır. Karşılıklı bağlanmışlığın son derece arttığı bir dünyada, "diğerleri" sadece kişinin hemen etrafındakiler değil, ekonomik, siyasi ve çevresel etkileşim ağları içinde kaderleri iç içe geçmiş bütün herkesi kapsamaya (Held, 1995b; 228) başlamıştır. Aidiyet, yükümlülük ve bağlar artık ulusal değil, bu "kaderleri örtüşen (overlapping) topluluklar" (Held, 2010a: X) üzerinden yerel-ulusal-küresel düzlemde işlerlik ve anlam kazanmaya başlamıştır. Dolayısıyla küreselleşme süreci ile birlikte hem

⁴ Kozmopolitan Demokrasi'nin diğer bir savunucu Richard. A. Falk'un Vestfalya sistemine dair benzer görüşleri için bkz. Falk, R.A., **Dünya Düzeni Nereye? Amerikan Emperyalizmin Jeopolitikası**, çev. N. Domaniç- N. Arhan, İstanbul, Metis Yayınları, 2005, sf. 25-82.

⁵ Örneğin bkz. Held, D., 1995b, sf. 99-140; D. Held, Mc Grew, A., 2007, sf. 137-158. D. Held., **Global Covenant: The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus**, Cambridge, Polity Press, 2008, sf. 73-88.

ulusal alanda yara alan hem de küreselleşebilme olanaklığına kavuşan demokratik yönetim biçimi, tüm ilke ve kurallarıyla küreselleşme süreci ile birlikte yeniden düşünülmeli, artık ulusal sınırlara bağlı olmayan insan ilişkilerini düzenleyebilecek yeni kurum ve kurallar oluşturularak yeniden inşa edilmelidir. İşte bu zorunluluk Held'in "kozmpolit demokrasi" modelinin sebebi ve amacıdır.⁶

Küreselleşmenin gerçeklerinin, ille de kozmpolit yönetim biçimlerine doğru bir dönüşü gerektirdiğine inanan Held, öncelikle bu küresel yönetim sistemi için bir takım ana ilkeler sunar (Held, 2010a: 69-75; Held, 2010b: 230-233; Held, 2002) : (1) eşit değer ve haysiyet; (2) etkin faillik (*agency*); (3) kişisel sorumluluk ve hesap verebilirlik; (4) rıza (*consent*) (5) oy verme prosedürleri vasıtasıyla kamu meseleleriyle ilgili toplu karar alma; (6) içerirlik (*inclusiveness*) ve yetki devri; (7) ciddi zararın önlenmesi; (8) sürdürülebilirlik. Bu ilkeler üç gruba ayrılır. İlki (1-3) bireylerin sahip olduğu haklar ile üzerlerine düşen yükümlülüklerle ilgilidir. İkincisi (4-6) birey eylemlerinin nasıl kolektif hale getirilebileceğini söyler; üçüncüsü de (7-8) kamuyla ilgili kararların yönelmesi gereken amaçlara işaret eder. Ve bu sekiz ahlaki ve siyasi ilkenin temel olduğu kozmpolit demokrasi modelinin öğelerini açıklar (Held, 1992: 36):

1. Küresel düzen birçok ve iç içe geçmiş politik, ekonomik ve sosyal güç ağlarından oluşmaktadır.
2. Tüm gruplar ve birlikler, bireysel bağımsızlık ve belirli haklar kümesine bağlılıkla belirlenmiş olan, kendi kaderini tayin etme hakkına sahiptir. Bu küme, her güç ağının içinde ve ağlar arasındaki haklardan oluşur. Hep beraber bu haklar, yetki veren bir yasal düzenin temelini oluşturan 'demokratik bir uluslararası hukuktur'.
3. Bu çerçeve içerisinde birçok konum ve düzeyde kanun yapmak ve kanunu uygulamak, bölgesel ve uluslararası mahkemelerin politik ve sosyal otoriteyi kontrol etmek ve izlemek konusundaki etkilerinin genişlemesiyle birlikte olanaklıdır.
4. Yasal ilkeler, devletin ve sivil toplumun örgüt ve birliklerindeki bireysel ve toplumsal eylemlerin şekil ve kapsamını sınırlamak için benimsenmiştir. Belirli standartlar herkese uygulanmak için belirlenmiştir, bunlar hiçbir politik rejim veya sivil birlik tarafından meşru olarak ihlal edilemez.
5. Sonuç olarak zorlayıcı olmayan ilişkiler ilkesi anlaşmazlıkların çözümünü yönetir. Yine de uluslararası demokratik hukuku yok etmeye yönelik acımasız saldırılara karşı kuvvet kullanımı, başvurulacak son çare olarak kolektif bir seçenek olmaya devam etmektedir.

---

⁶ Kozmpolitan Demokrasi'nin başka bir savunucu olan Archibugi'nin bu zorunluluğa dair düşünceleri için ayrıca bkz. D. Archibugi "Cosmopolitical Democracy", *Debating Cosmopolitics*, (ed.) D. Archibugi, içinde, London, Verso, 2003, sf. 1-15.

6. Kendi kaderini tayin hakkının savunulması, ortak bir eylem yapısı oluşturmak ve demokratik yararın korunması kolektif önceliklerdir.
7. Sosyal adaletin kati ilkeleri şunları takip eder: kaynakların üretimi, dağıtımı ve onlardan faydalanma yöntemi (*modus operendi*) demokratik süreç ve kolektif bir eylem çerçevesiyle uyumlu olmalıdır.

2. Reform ve Yenilik Önerileri

Held, yukarıdaki temel ilkeler ve öğeleri barındıran kozmopolit demokrasinin, kısaca, bireylerin kendi ülkelerinden bağımsız olarak küresel meselelerde doğrudan temsil edilebilmesi, etkili olabilmesi için eski kurumların reforma tabi tutulması ve yeni küresel kurumların oluşturulması gerekliliğini belirtir. Ardından bu acil zorunluluğun hayata geçebilmesi için kısa ve uzun vadeli siyasal uygulamaları içeren bir dönüşüm programı sunar (Held, 1995a: 111). Kısa vadede, Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi, Üçüncü Dünya'ya önem verecek ve veto sistemini değiştirecek biçimde yeniden düzenlenmeli, ayrıca BM'de, Avrupa Parlamentosu modeline benzer ikinci bir meclis oluşturulup mevcut yapısı daha temsili hale getirilmelidir. Avrupa Birliği benzeri yapılar ile siyasal bölgeselleşme ve işbirliği arttırılmalıdır. Temel hakların (siyasal, ekonomik, sosyal) uygulanmasını zorunlu kılacak uluslararası mahkemelerin etkisi genişletilmeli ve yeni bir İnsan Hakları Mahkemesi kurulmalıdır. Ve son olarak bu hakları ihlal eden devletlere müdahale edebilmek adına küçük ama etkin ve hesap verebilirlik bağlamında saydam bir uluslararası askeri güç oluşturulmalıdır. Uzun vadede ise, bütün demokratik devlet ve kurumların (uluslararası sivil toplum örgütleri gibi) bir araya gelmesiyle oluşturulacak, çevre, sağlık, gıda, ekonomi, savaş vb. bütün önemli küresel sorunlar hakkında karar verme yetki ve otoritesine sahip ve aynı zamanda bölgelere, uluslara, yerelliklere de saygılı, onlarla bağlantılı küresel bir parlamento oluşturulmalıdır. Bu parlamento, siyasal, sosyal ve ekonomik haklar üzerinden anayasa benzeri yeni bir "Haklar ve Yükümlülükler Şartı" oluşturmalıdır. Yerelde küresele uzanan ve birbirleriyle içsel bağlantıya sahip yasa unsurları küresel bir hukuk sistemi oluşturulabilmek adına genişletilmelidir. Bu birbirine bağlanmış küresel hukuk sisteminin (*interconnected global legal system*) yürütülebilmesi için Uluslararası bir Ceza Mahkemesi kurulmalıdır. Ve son olarak nihai askersizleştirme ve savaşların aşılabilmesi amacıyla, ulus-devletler zor güçlerini, giderek artan bir oranda, küresel kurumlara kaydırmalıdır. Held, daha sonraki yazılarında, bu dönüşüm programını, Uluslararası Çevre Mahkemesi'nin, İnsani Güvenlik Konseyi'nin, Finansal İstikrar Kurulu'nun kurulması, yüksek borçlu fakir ülkelerin borçlarından arındırılması, küresel insani güvenlik kapasitesinin arttıracak daimi askeri gücün oluşturulması, vergi, rekabet, iş hukuku, çevre, yatırım gibi küresel ekonomiye dönük yasal standartları oluşturacak kurumların oluşturulması vb. hedefler ile genişletir (Held, 2010a: 249-252). Sonuç olarak Held'in nihai amacının ahlaki yükümlülükler ile taçlandırılmış, hukukun üstünlüğü ilkesinden hareket eden,

günümüzdeki tüm problemlerin küresel piyasa güçleri ve/veya güçlü ulus-devlet eliyle değil, oluşturulacak şeffaf, hesap verebilir ve tüm bireylerin temsili de olsa katılımının esas olacağı kozmopolit demokrasi kurumları üzerinden yönetilebileceği küresel bir sosyal demokrasi (Held, 2008) idealini dile getirmek olduğu söylenebilir.

3. Yeni Bir Sistemin Gerekliliği

Held'e göre insanlık, Antik dönemde doğrudan demokrasiyi, modern dönemde temsili liberal demokrasiyi oluşturup kurumsallaştırdıysa, bugün de küresel-bölgesel-yerel bağlılıkları yansıtan, yani çoğul-parçalı ve çok-katmanlı (*multi-layered*) düzeylerde işleyecek karar ve yargı organları oluşturarak kozmopolit demokrasiyi inşa etmelidir. Bu inşa, yani tüm demokratik toplulukları kapsayan bir topluluk kurma, kendi kaderini tayin siyasetini destekleyebilecek tek yol olarak ulus-ötesi ortak bir siyasal eylem yapısını oluşturmak bütün demokratlar için aynı zamanda bir yükümlülüktür (Held, 1995b: 232). Bütün insanlara ait yükümlülüğe kayıtlı kozmopolit demokratik hukuku ise, 'ilk etapta, gerekli siyasal muhakemeyi harekete geçirebilecek ve siyasal pratiklerin ve kurumların değişerek yeni bölgesel ve küresel şartlara uyum sağlamak zorunda olduklarını öğrenebilecek demokratik devletler ve sivil toplumlar yürürlüğe koyup savunacaklardır' (Held, 1995b: 232). Dolayısıyla 'herkesin makul bir biçimde rıza gösterebileceği' (Held, 2010b: 240) kozmopolit ilkeler, öncelikle onu anlayan "makul" ve olgun bireyler (Kantçı Ahlaki Özneler) tarafından yürürlüğe konulmalı, savunulmalı ve genişletilmelidir. Makro düzeyde ise bu yükümlülük pek tabii ki "demokratik ilke ve değerleri benimsemiş" Batılı devletler ve çoğu bu devlet vatandaşları tarafından kurulmuş olan sivil toplum örgütleri olacaktır. Held'in 'kozmpolitanizmin seçkinciliği (ve potansiyel sınıfsal içeriği) bu noktada daha da belirginleşir.' (Harvey, 2009: 108).

4. Held'in Kozmpolitanizmi Gerçekten Demokratik midir?

Kozmpolitanizminin, oluşturulacak çok katmanlı yönetim sistemleri ile ulus-devletlerin sınırlamalarından kurtulmak yönünde devlet-altı ve devlet-üstü yeni ilişki ağlarını kullanmayı arzulayan küresel neoliberal kapitalizmin aktörlerince, kazanımlarını ve açılımlarını sürdürmek, derinleştirmek ve en önemlisi meşrulaştırmak adına araçsallaştırmayacağı bir garantisi yoktur (Calhaun, 2003: 104). Günümüzde yönetim veya idare kavramları yerine kullanılan ve Held gibi şeffaflık, açıklık, katılım gibi demokratik öğelerle ambalajlanan yönetim modeli, sermayenin önündeki tüm engelleri yok etmek amacı taşıyan neoliberal bir yönetimsellik tekniğidir.⁷ Bir başka ifadeyle, 'küresel kapitalizmin kötü taraflarını ehliştirmek amacını

⁷ Yönetişim kavramının ayrıntıları için bkz. S. Bayramoğlu, *Yönetişim Zihniyeti: Türkiye'de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

taşıyan' (Held, 2008: 34-54) Held'in, yönetim zihniyeti ile aslında aynı yapıyı daha da genişlettiği, yoğunlaştırıp sağlamlaştırdığı söylenebilir.

Ayrıca kozmopolit bir düzenin tesisinin 'aslında yalnızca bir modelin, liberal demokratik modelin bütün dünyaya dayatılması anlamına geldiği, bunun da Batının modelinin insan haklarının ve evrensel değerlerin uygulanması konusunda daha yetkin olduğu argümanından hareketle, daha çok insanı doğrudan Batının kontrolü altına sokacağı' (Mouffe, 2010: 119) unutulmamalıdır.

Held'in, ulus-devletlere ait hak ve yetkilerin kozmopolit kurumlara devredilmesi gerektiğine yönelik çağrısı günümüz küresel siyasetindeki güç ilişkileri göz önüne getirildiğinde son derece safdillidir. Held'in kuramında güçlü devletleri bu yetki devrine zorlayacak tek şey ahlaki yükümlülüktür. Ayrıca bu bağlamda BM'e yönelik reform önerisi de, BM'nin mevcut yapısı itibarıyla çok zordur. (Zolo, 1997: 169-170).

Held'in, 'her şeyi gelişigüzel bir biçimde yorumlayan, bunun da tüm şemayı anlamsız kıldığı' (Harvey, 2009: 107) Kozmopolit demokrasi modelinin eleştirilmesi gereken bir başka yönü ise, demokratik kamusal alanın (katılım, müzakere, şeffaflık, hesap verilebilirlik vs. ilkeler ile) ulus-devlet düzeyinde bile işleyemediği düşünüldüğünde ortaya çıkan gerçek dışılığıdır. Held bu modeli, saf biçim ve hedeflenmesi gereken bir ideal olarak ifade etse de kozmopolit yaklaşımın, kozmopolit hukukun ve siyasal kurumlarının birçok ülke vatandaşının demokratik öz-yönetim hakkını ihlal edebileceği ve daha da önemlisi bu egemenlik hakkını zayıflatabilecek müdahalelere meşruiyet kazandırabileceğini unutmamak gerekir. Eğer 'demokrasinin hükümet politikaları ve kararları üzerinde halk denetimine dayalı bir sistem olduğunu kabul edersek, uluslar-arası karar alma yapısının demokratik olamayacağı sonucuna varmamız gerekir.' (Dahl, 2010: 431).

Ayrıca, ulusal düzeyde işleyen ulusal siyasetin, küresel-ulusal-yerel düzeyde işleyecek olan çok katmanlı bir yönetim siyasetine kaydırılması gerektiğini savunan Held, hem herhangi bir kolektif siyasal öznellik anlayışını dışlamakta (Urbinati, 2003: 80) (yönetişim modelinde bireylere indirgenen "nüfus"un yönetilmesi esastır) hem de siyasetin kurucu yönünü (yani sadece mevcut sistem içerisinde müzakere ve rasyonel mutabakat üzerinden işleyen değil, o sistemin tüm yapısını, koordinatlarını değiştirme iradesi olarak) tüm liberal siyaset anlayışlarında olduğu gibi kuramına dâhil etmemektedir.

Son olarak Held, "ideolojik" bulduğu globalizm (küreselleşme) terimi yerine gerçekte var olan; ampirik-bilimsel olarak ispat edilebilen ve geri döndürülemez bir süreç olarak gördüğü globalisation (küreselleşme) terimini kullanır. Burada önemli olan Held'in de benimsediği eski ideoloji/bilim, doğru/yanlış vs. ayrımı değildir. İdeoloji zorunlu olarak yanlış değildir; küreselleşme konusunda Held haklı ve doğruyu söylüyor da olabilir, ancak 'asıl önemli olan dile getirilen içeriğin kendisi değil, bu içeriğin kendi sözcüleme sürecinin işaret ettiği konuşma konumuyla ilişki kurma biçimidir. Başka bir deyişle, ideoloji eleştirisinin kalkış noktasının, doğruluk kılığına bürünerek yalan

söylemenin gayet kolay olduğunun tam anlamıyla farkına varmak olması gerekir. Örneğin Batılı bir güç insan haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bir Üçüncü Dünya ülkesine müdahale ettiğinde, bu ülkede en temel insan haklarına riayet edilmediği ve Batı'nın müdahalesinin insan hakları sicilini gerçekten de düzeltereği "doğru" olabilir pekâlâ, ama bu tür bir meşrulaştırma, müdahalenin gerçek güdülerini (ekonomik çıkarlar vs.) dile getirmediği sürece, yine de "ideolojik" kalacaktır' (Zizek, 2012: 53).

Sonuç

Tarihin de bize gösterdiği gibi, evrensellikler, çoğu zaman hegemonik, emperyal güç politikalarının, seçkin sınıfsal konumların, sömürü ve tahakküm ilişkilerinin vs. devam ettirebilmesi için taktiksel olarak kullanılmakta, gerçekte var olan tikel çıkarları maskeleyen için ise evrensel ahlaki ve hukuki söylemler dile getirilmektedir. Çünkü Laclau'nun da altını çizdiği gibi bir gücün diğerleri üzerinde hegemonik olabilmesi için, evrensellik iddiasındaki bir dünya görüşünü temsil ediyor gözükmesi, onu dillendirmesi gerekir.

20.yy Amerika Birleşik Devleti ise "nötr ve tarafsız" özgürlük ve modernleşme misyonu ile dünyanın her yerine müdahale etti, gerekçeleri ise "Batı'nın tikel çıkarlarına kayıtlı evrensel demokrasi ve insan hakları ilkeleri... Immanuel Wallerstein'in ifadeleriyle: 'Kimin müdahale hakkı? Sorusu bizi modern dünya-sisteminin siyasi ve ahlaki yapısının kalbine götürmektedir. Müdahale fiiliyatta gücünün kendisine mal ettiği bir haktır. Ama meşrulaştırılması zor olan bir haktır, dolayısıyla daima siyasi ve ahlaki sorgulamaya maruz kalmaktadır. Müdahale edenler, sorgulamayla karşılaştıklarında daima ahlaki bir haklılaştırmaya başvururlar: Bu ahlaki haklılaştırma 16. yüzyılda doğal hukuk ve Hristiyanlığa döndürmeyi; 19 yüzyılda medenileştirme misyonu oldu. 20. yüzyılın sonu ile 21. yüzyılda ise insan hakları ve demokrasidir' (Wallerstein, 2010: 39).

Bu durum aynı zamanda her türlü evrensellik söylemlerinin tarihselliğine de işaret eder: olumsal güç ilişkileri, siyasi-ekonomik mücadeleler vs. ve evrensellik iddiasındaki gücün tazyikiyle dağılan ve yeniden inşa edilmek zorunda olan düzen... Mevcut "geleneksel", "eski" bağlılıkların, aidiyetlerin vs. aşındığı, anlamını ve gücünü yitirdiği kaotik (*Kaos*) geçiş dönemleri, bir düzen olarak (*Kosmos*) idealine, kozmopolitanizme toplumsal, ahlaki, yasal ve siyasi zemin hazırlamıştır. Etik ilkeler ve bu ilkeler doğrultusundaki yasal düzenlemeler kaotik dönemlerin *Zeitgeist*⁸'i ile her zaman ilintilidir (Benhabib, 1999: 44). Ancak günümüzde, küresel kapitalizmin ve ona bağlı neoliberal politikaların dağıttığı, anlamsızlaştığı "eski" toplumsal yapının, ahlaki ve yasal bağlamlarda yeniden "düzenlenmesi" olarak ortaya çıkan çağdaş kozmopolitanizmin, sorunun-düzensizliğin asıl nedeniyle, yani küresel kapitalizmle (olumsuzluklarını biraz törpülemek dışında) ilgili temel bir dertleri yok gibidir. Bu durum belki de

⁸ Dönemin ruhu, kültürü, ideolojik yönelimi

küresel kapitalizmin yapısal özelliğinin sorunudur: kendisine uyacak bir toplumsal-siyasal düzenin hem gerekli hem de imkânsız olması. Toplumsal ve siyasal alanda küresel kapitalizmin mağlupları, itilmişleri, bastırılmışları vs. belirli tikellikler ve genellikle de tözsel kimliksel biçimlerde (dinsel köktendincilik, aşırı milliyetçilik, kültürel korumacılık, ırkçılık vs.) ortaya çıkar ve küresel bir toplumsal-siyasal düzenin inşasına engel olur. Dolayısıyla küresel kapitalizm ile bir derdi olmayan kozmopolitanizm ile onun en büyük siyasal hasmı olan tikellikler arasındaki karşıtlığın ‘her bir kutbu öbürünün bünyesine işlemiş durumdadır, öyle ki tam karşı kutbu kendi başına kavramak, onu “nasılsa öyle” koyutlamak istediğimiz anda ayağımız ona takılır... organikçi popülizme (burada yukarıda bahsi geçen tözsel tikelicilikler Y.N.) yer açan şey, tam da bu evrenselciliğin zayıf noktası, “yanlışlığı”/”sahteliği”dir’ (Zizek, 2012: 47).

Dolayısıyla küresel kapitalizmi “ehlileştirmek” isteyen çağdaş kozmopolitanizmin, (küreselleşmenin bir ideoloji olması ve/veya yeni emperyalizme karşılık gelmesi⁹ bir yana), konumuzla bağlantılı bizi asıl ilgilendiren durumu, yukarıda değindiğimiz küresel kapitalizmin yapısal özelliğinden dolayı, hiçbir zaman zorunlu olarak evrenselleştirilemeyeceğidir. Bugün zafer kazanmış ve çağdaş kozmopolitanizm kuramları tarafından değışmez bir veri olarak kabul edilen küresel kapitalizm düzenine ‘gittikçe daha fazla damgasını vuran şey, “içeri”yi, “dışarı”dan ayıran sınırdır. İçeride kalmayı becerenler (“gelişmişler”, insan hakları, sosyal güvenlik vs. kurallarının geçerli olduğu kişiler) ile ötekiler, dışlanmışlar arasındaki sınırdır (Zizek, 2012:240-241). Örneğın, Rawls’un, Habermas’ın, Held’in kozmopolit ideallerinin öbür yüzü, evrensel anayasal liberal düzenin “içerisine” kimlerin kabul edileceğı, kimlerin bu düzen ile bütünleşeceğı ve kimlerin bu düzenden dışlanacağı üzerinedir.

Çağdaş kozmopolitanizmin, bu bağlamda, küreselleşme sürecinin yeni değışim, dönüşüm olanakları yarattığı üzerine (girişte ve ilgili bölümlerde açıklamaya çalıştığımız) tespit ve düşünceleri de sorunludur. Örneğın “geleneksel” devlet egemenliğinin aşındığı, önemini kaybetmekte olduğu ve insan haklarına, dolayısıyla hukukun üstünlüğü ilkesine “saygılı”, “sorumlu” yeni tip egemenliğin ortaya çıkmakta olduğuna yönelik iddialar. Sosyal-siyasal kuramlar, bize egemenliğin sadece hukuksal değil aynı zamanda hukuk-dışı, siyasal bir karakter taşıdığını hatırlatmaktadır. Kısaca, ‘egemenlik hem hukukun kaynağı hem de onun üstündedir, yani hem hukukun kökenidir hem de onun dışında yer alır. Egemenlik hem tepeden tırnağa hukuktur, hem de hukuksuzluk. Egemenlik olmadan, yani karar alıcılık ve son sözü söyleme hakkı olmadan, ama –hepsinden de önemlisi- bir kendiliğın kolektif gücünü, onun adına elinde toplayan, seferber eden ve konuşlandıran, bu gücü hem onu yönetmenin hem de

⁹ Bu iddia için bkz. E. Yeldan, **Küreselleşme, Kim İçin?**, İstanbul, Yordam Kitap, 2010; K. Boratav, **Emperyalizm, Sosyalizm ve Türkiye**, İstanbul, Yordam Kitap, 2010.

onun kendisini düzenlemesinin aracı olarak kullanan bir iktidar olmadan' (Brown, 2011: 58-76) herhangi bir düzen de olanaksızdır.

Sonuç olarak, Kozmopolitanizm, temeli moral-yasal olan bir evrensel düzen kurma ideali ve tüm iyi niyetlerine rağmen bir seçkinler tasarısıdır. Ve daha da önemlisi Kozmopolitanizm, Calhoun'un (2003: 91) ve Douzinas'ın (2007: 133 vd.) işaret ettiği gibi tarihsel ve kuramsal olarak bir İmparatorluk düşüncesidir.

Kaynaklar

- Archibugi, D., (2003), "Cosmopolitical Democracy", *Debating Cosmopolitics*, (ed.) D., Archibugi, içinde, London: Verso.
- Bayramoğlu, S., (2010), *Yönetişim Zihniyeti: Türkiye'de Üst Kurullar ve Siyasal, İktidarın Dönüşümü*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Benhabib, S., (1999), *Modernizm, Evrensellik ve Birey: Çağdaş Ahlak Felsefesine Katkıları*, çev. M. Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Boratav, K., (2010), *Emperyalizm, Sosyalizm ve Türkiye*, İstanbul: Yordam Kitap.
- Brown, W., (2011), *Yükselen Duvarlar, Zayıflayan Egemenlik*, çev. E. Ayhan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Calhoun, C., (2003), "The Class Consciousness of Frequent Travellers: Toward a Critique of Actually Existing Cosmopolitanism", *Debating Cosmopolitics*, (ed.) D., Archibugi, içinde, London: Verso.
- Dahl, R.A., (2010), 'Can International Organizations be Democratic? A Skeptic's View', *The Cosmopolitanism Reader*, (ed.) Brown, G.. W.,-Held, D., içinde, Cambridge: Polity Press.
- Douzinas, C., (2007), *Human Rights and Empire: The Political Philosophy of Cosmopolitanism*, New York: Routledge-Cavendish.
- Falk, R.A., (2005), *Dünya Düzeni Nereye? Amerikan Emperyalizmin Jeopolitikası*, çev. N. Domaniç- N. Arhan, İstanbul: Metis Yayınları
- Griffiths, M., Roach, S. C., Salomon M.S., (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, çev. Cesran, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Harvey, D., (2009), *Cosmopolitanism and The Geographies of Freedom*, New York: Columbia Uni. Press
- Held, D., (1992), "Democracy: From City States to Cosmopolitan Order?" *Prospects for Democracy*, (ed.) D. Held, içinde, *Political Studies*, Special Issue, Volume XL, 92.
- Held, D., (1995a), "Democracy and New International Order", *Cosmopolitan Democracy: an Agenda for a New World Order*, (ed.), Held, D., Archibugi, D., içinde, Cambridge: Polity Press
- Held, D., (1995b), *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*, Cambridge: Polity Press.
- Held, D., Mc Grew, A., (2000), "Introduction", *The Global Transformation Reader*, (ed.) Held, D.-Mc Grew, A., içinde, Cambridge: Polity Press.

- Held, D., (2002), “Law of States, Law of Peoples: Three Models of Sovereignty”, *Legal Theory*, 8 (2).
- Held, D., Mc Grew, A., (2007), *Globalization / Anti Globalization: Beyond The Great Divide*, Cambridge: Polity Press.
- Held, D., (2008), *Global Covenant: The Social Democratic Alternative to the Washington Consensus*, Cambridge: Polity Press.
- Held, D., (2010a), *Cosmopolitanism: Ideals and Realities*, Cambridge: Polity Press.
- Held, D., (2010b), “Principles of Cosmopolitan Order”, *The Cosmopolitanism Reader*, (ed.) Brown, G. W.-Held D., içinde, Cambridge: Polity Press
- Mouffe, C., (20120), *Siyasal Üzerine*, çev. M. Ratip, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Urbinati, N., (2003), “Can Cosmopolitical Democracy Be Democratic?”, *Debating Cosmopolitics*, (ed.) D., Archibugi, içinde, London: Verso.
- Wallerstein, I., (2010), *Avrupa Evrenselciliği: Gücün Retoriği*, çev. A. U. Kılıç, İstanbul: Bgst Yayınları.
- Yeldan, E., (2010), *Küreselleşme, Kim İçin?*, İstanbul: Yordam Kitap
- Zizek, S., (2012), *Kırılğan Temas*, çev. T. Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Zolo, D., (1997), *Cosmopolis: Prospects For World Government*, Cambridge: Polity Press